

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэмрэ и Правительствэрэ ягъэзет

МЭФЭКІХЭР ЩЫНЭГЪОНЧЪЭНХЭМ ПАЕ

Терроризмэм пэшлуклогъэнымкІэ Адыгэ Республикэм щызэхашэгъэ комиссиерэ республикэм иоперативнэ штабрэ зэхэсыгъоу тыгуасэ ялагъэм тхьамэтагъор щызэрихьагъ АР-м и Президентэу Тхьаклушынэ Аслъан. Юфтхьабзэм хэлэжъагъэх АР-м и Премьер-министрэу Къумпыл Муратэ, федеральнэ инспектор шхьалэу Лылужъу Адамэ, муниципальнэ образованийхэм яадминистрацийхэм япашэхэр, правэухъумэкІо органхэм, къулыкъу ыкІи ведомствэ зэфэшхьафхэм ялыкІохэр.

Юфгыгъо шхьалэу зэхэсыгъом къышалагъыгъэр ИлэсыкІэу къыхащтэм ыкІи Рождеством япхыгъэ мэфэкІ юфтхьабзэхэу республикэм щызэхашэщтхэр терроризмэм ыльэныкыокІэ щынэгъончъэнхэм пае анахъэу уналэ зытебгъэтын фэе лъэныкыохэр гъэнэфэгъэнхэр ары. Мыщ фэгъэхьыгъэу къэгущылагъ АР-м хэгъэгущыкІоцІ юфхэмкІэ и Министертвэ ипашэ игуадзэу Даур Къэплъан. Ащ къызэрэ-

хигъэщыгъэмкІэ, тыгъэгъазэм и 24-м къышегъэжъагъэу къыхащт 2010-рэ илэсым щылэмазэм и 13-м нэс илэсыкІэм фэгъэхьыгъэу культурнэ юфтхьабзэхэр Адыгеим ичІыпІэ зэфэшхьафхэм ащызэхашэщтхы. Мы аужыр лъэжъаным Урысыем исубъектхэм ащыщхэм къащыхьыгъэ террористическэ актхэм тхьамыкІэгъуабэ къазэралыкІуагъэр къыдэлъытагъэу, республикэм иправэухъумэкІо органхэм

мэфэкІ мафэхэм ялэжъан гъэлъэшыгъэ шыкІэм тетэу ялофшІэн зэрэхашэщтхэр министрэм игуадзэу къыгуагъ. Джащ фэдэу къагъэорэ пкъыгъохэр зыщашэрэ чІыпІэхэр джыр лъэжъан аулгъэкІух, ахэр ащэнхэу фитыныгъэ зимылхэр зэфашІыжыкІы. Къалэу Пермь къыщыхьыгъэ тхьамыкІагъом ыуж республикэм ит ресторанхэм, кафехэм, нэмыкІ зыгъэспсыфпІэ чІыпІэхэм язытет правэухъумэкІо органхэмрэ

мэшлогъэкІосэ къулыкъумрэ зэгъусэхэу аулгъэкІух, мэшлогъэкІосэным ишапхъэхэр зымыгъэцакІэхэрэм ялофшІэн къызэтырагъэуцагъ. ИлэсыкІэу къыхащтэм республикэм щыпсэурэ цІыфхэр дахэу пэгъокІынхэм ыкІи общественнэ щынэгъончъагъэр къэухъумэгъэным пае милицием иЮфышІэхэм къатефэрэр зэкІэри зэшІохыгъэ зэрэхъуштыкІэу къызэрэгъуонгъэхэр Даур Къэплъан къыгъэгущагъэх.

Мы лъэныкыомкІэ непэ зэшІуахырэ Юфыгъохэм къатэгущылагъэх нэужым гушыІэ зэратыгъэхэу Урысыем и МЧС и Апшъэрэ гъэлорышІапІэу АР-м щыІэм ипашэ игуадзэу Сергей Девяткинын, АР-м культурэмкІэ иминистрэу Чемышгъо Гъазый, муниципальнэ образованийхэм «Къалэу Мыекъуапэ» иадминистрацие ипашэу Михаил Черниченкэр.

Къэгущылагъэхэм докладэу

къашІыгъэм зыщымыгъэрэ-зэгъэ чІыпІэхэм Тхьаклушынэ Аслъан къащыуцугъ, гумэкІыгъоу къэгущыхэрэр дэгъэзыжыгъэнхэм пае ахэм афэгъэ-зэгъэ структурэхэм унэшго гъэнэфагъэхэр афишІыгъэх. МэшлогъэкІосэным е нэмыкІ лъэныкыохэмкІи шапхъэхэм адимыштрэ объектхэр мэфэкІ юфтхьабзэхэм ялэжъан закъо аулгъэкІухэу, нэужым ащ анаІэ тырамыгъэтыжыныр зэрэмытэрзыр ыкІи ащкІэ шхьаджкъытефэрэр ыгъэцэкІэныр пшъэрыл шхьалэу зэрэщытыр Президентым къыхигъэщыгъ.

Экстремизмэм ыкІи терроризмэм апшІуклогъэным пае Адыгеим шагъэнэфэгъэ планыр зэхэсыгъом хэлэжъагъэхэм аштагъ, повесткэм итыгъэ ЮфыгъуитІум япхыгъэу унашъохэр ашыгъэх.

ТХЪАРКЪОХЪО Адам.
Сурэтыр Іашынын Аслъан къытырихыгъ.

КОМИССИЕМ ИЗЭХЭСЫГЪУ

Наркотикхэм апшІуклогъэнымкІэ Адыгэ Республикэм щызэхашэгъэ комиссием зичэзыгу зэхэсыгъоу тыгуасэ илагъэм илофшІэн зэришагъ АР-м и Президентэу Тхьаклушынэ Аслъан.

Наркотикхэр зыгъэфедэхэрэр къыхэгъэщыгъэнхэмкІэ, яІзэгъэнымкІэ ыкІи реабилитационнэ юфтхьабзэхэр адызехьэгъэнымкІэ юфэу ашІэрэм фэгъэхьыгъэу къэгущылагъ АР-м псауныгъэр къэухъумэгъэнымкІэ иминистрэу Натхъо Разыет. Ащ къызэригуагъэмкІэ, мы аужыр лъэсыщым къыкІоцІ агъэунэфыгъэу наркоманхэм япчъагъэ республикэм нахъкъыщыкІычыгъ. Аруу щыт нахъмышІэми, Урысыем ыкІи Къыблэ федеральнэ шголырым исубъектхэм ялытыгъэмэ, Адыгеим исхэу наркотикхэр зыгъэфедэхэрэм япчъагъэ гуртыгъэмкІэ фэдитІукІэ нахъыб. Джащ фэдэу наркотикхэр загъорэ зыгъэфедэхэрэм япчъагъэ фэди 1,5-кІэ республикэм нахъыбэ щыхьыгъ. Наркомание узыр зилэ нэгырэ 1536-у учетым хэтхэм ащыщэу 2009-рэ илэсым шэкІогъум и 1-м ехъулэу реабилитации зыкІугъэр нэгырэ 289-рэ ныІэп. Мы лъэныкыомкІэ юфхэм язытет нахъышІу шыгъэным пае республикэм шаштэгъэ программэм игъэцэкІэн АР-м псауныгъэр къэухъумэгъэнымкІэ и Министертвэрэ ащ епхыгъэ ведомствэхэмрэ дэлажъэх. Ащ къыдхэлъытагъэу Адыгэ республикэ наркологическэ дис-

пансерым ищыкІэгъэ медицинэ оборудованиер, наркоманхэм зэралэхэрэ уцхэр, тест системэхэр, нэмыкІхэри рагъэгъотыгъэх. Зигугъу къэтшыгъэ учреждением капитальнэ гъэцкІэжыкІхэр ешІылгъэнхэм пае республикэ бюджетым сомэ миллионым ехъу къыфитІупшыгъ. Аруу щытми, диспансерым иматериальнэ-техническэ базэ изытет уигъэрэзэнэу зэрэщымытыр Натхъо Разыет къыхигъэщыгъ.

АР-м и МВД ипашэ игуадзэу Лъэхъэтыкыо Аскэр, муниципальнэ образованийхэу «Къалэу Мыекъуапэрэ» «Мыекъопэ районыр» яадминистрациехэм япашэхэр, нэмыкІхэри зэхэсыгъом къыщыгушылагъэх. Обществэр непэ зыгъэгумэкІыр наркоманием пэшІуклогъэным пае ахэм зэшІуахырэ Юфыгъохэм, анахъэу анаІэ зытырагъэтыр лъэныкыохэм къащыуцугъэх.

ПравэухъумэкІо органхэмрэ наркотикхэм ягъэзекІон лыплъэрэу къулыкъум иЮфышІэхэмрэ наркотикхэр зыгъэфедэхэрэр зыщызэрэгъуонгъэр чІыпІэхэр мы аужыр лъэжъаным нахъыбэу къыхагъэщыкІэ зэрэхъугъэр лъэныкыо дэгъукІэ АР-м и Президент ылытагъ, ахэм юфышІо зэрэзэшІуахырэ игуапэу къыхигъэщыгъ. Ащ дакІоу мы гумэкІыгъор дэгъэзыжыгъэным пае ащ фэгъэзэгъэ министерствэхэм ыкІи ведомствэхэм ялофшІэн джыри нахъ агъэлъэшыну Тхьаклушынэ Аслъан къафигъэпытагъ.

(Тикорр.).

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм

Законодательствэмрэ парламентаризмэмрэ яхэжыныгъэ, Адыгеимрэ Пшызэ шголыррэ ащыпсэхэрэм азыфагу илэ зэныбджэгъушІу зэпхыныгъэхэм ягъэпытэн илахьышхо зэрахышыгъэхэрэм ыкІи Краснодар краим и Хэбзэгъэуцу ЗэлуКІэ зызэхашагъэр илэс 15 зэрэхъурэм афшІ Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм и Щытхэу тхылы фагъэшшоагъ **Волчихин Владимир Анатолій ыкъом**, Краснодар краим и Хэбзэгъэуцу ЗэлуКІэ промышленностым, псэолъэшшыным, унэ-коммунальнэ хъызмэтым экономикэ хэжыныгъэу ягъэшІыгъэным иЮфыгъохэмкІэ икомитет итхьаматэ.

Илэсыбэ хъугъэу шІуагъэу къытэу научнэ-ушэтын, общественнэ юфшІэным зэрэпылбым, кІэлэгъаджэхэм яІпІэсэныгъэу зыкыгъэлэтыгъэным ышхьэкІэ илахьышхо зэрэхышыгъэхэрэм афшІ Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм и Щытхэу тхылы фагъэшшоагъ **Черноус Виктор Владимір ыкъом**, Къыблэ федеральнэ университетым кІэлэгъаджэхэм яІпІэсэныгъэу зыкыгъэлэтыгъэнымкІэ институт теоретическэ, прикладной регионалистикэмкІэ икафедрэ ипрофессор, идиректор шІэныгъэхэмкІэ игуадзэ.

Шушлэ зэхыхэм кыратхыкыгъ

«Триколор ТВ»-р тыхьэклагъ

Шушлэ Иофыгъоу «В гостях у Триколор ТВ» зыфиорэр Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо филармоние шыкыуагъ. АР-м и Правительствэ зэхэцэн ИофхэмкIэ Iэпылэгъу къафэхъузэ, шэкIогъум и 2-м шушлэ Иофыгъор аублэгъагъ.

КIэлэцIыкIухэр зычIэс унэхэм, нэж-Иужьхэр ыкIи сэкъатныгъэ зилэхэр зыщыпсэурэ унэхэм ыпкIэ аIамыхэу спутник цифровой телеканал 32-рэ афырашагъ. «Триколор ТВ»-р апэу зыфйрашагъэхэр Архангельскэ ыкIи Калининград хэкухэр арых. Урысыем ишушлэ Иофыгъоу «В гостях у Триколор ТВ»-р ящэнэрэ шьолгырэу зыщызхащагъэр Адыгэ Республикэр ары. АР-м изаслуженнэ артистэу Сихъу Станислав зэIукIэр зэришагъ.

Зэхыхэм кышыгыушыIагъэх АР-м ИофшIэнымкIэ ыкIи социальнэ хэхьоньгъэхэмкIэ иминистрэу Наталья Широковар, ЗАО-у «Лъэпкэ спутниковэ компанием» идиректор шьхьалэу Вячеслав Мордачевыр, Урысыем ыкIи СНГ-м якомпаниеу «Евтлеатим» маркетингымкIэ именеджерэу Ольга Эрнульт, нэмыкIхэри.

«Триколор ТВ»-м еплыхьэрэм япчъагъэ хэхьо. Директор шьхьалэу Вячеслав Мордачевым кызэриIуагъэу, спутниковэ телевидениер зыгъэфедэхэрэр канал 200 фэдиз еплыхьнхэ алъэкIышт. «Триколор ТВ»-м иабонентхэри Адыгеим шэпсэух. ИпчъагъэкIэ номерэу миллионитфыр зытефагъэр Красногвардейскэ дэс — ар Владимир Шаповым иунагъу.

Шушлэ Иофгъабзэр Адыгеим шызэхашэныр кызышхэкIыгъэмэ ащыщ республикэм и Правительствэ Иофым чанэу зэрэхэлъжагъэр ыкIи номерэу миллионитфыр зытефагъэр Красногвардейскэ зэрэщыпсэурэр.

Вячеслав Мордачевырэ Ольга Эрнультрэ КIэлэцIыкIу унэмэ япашэхэм, сэкъатныгъэ зилэхэрэ зыныбжэ лъэшэу хэкIотагъэхэмрэ зычIэсыхэрэ унэхэм шIухьафтынхэр афашIыгъэх, телевизорхэр аратыгъэх.

«Триколор ТВ»-м игуыпкI осэ ин фэзышыгъэхэу зылым чIэсыгъэхэ КIэлэцIыкIухэр, нэж-Иужьхэр, сэкъатныгъэ зилэхэр зэхэщакIомэ афэрэхэу «тхьашьуегъэпсэу» араIожьыгъ. ИскусствэхэмкIэ Мыекъуапэ икIэлэцIыкIу еджапIэу N 1-м, Елена Щербак зипэщэ студиеу «Радугэм» зыщызыгъасэрэмэ, нэмыкI еджапIэхэм яIыкIохэм концерт гъэшIэгъон къатыгъ.

САХЫДЭКЪО Нурбий.

Сурэтым итхэр: **Вячеслав Мордачевырэ Ольга Эрнультрэ шIухьафтынхэр зэхыхэм хэлъжагъэмэ аратыжых.**

Цыфыр зыгъэдахэрэр иофшIакI

Шэн дахэхэр ымыгъэлъапIэхэу дунаим цыф лъэпкэ тетын фаеп. Адыгагъэр шэн дэхэ закIэу зэхэлъ. Ар зыгъэлъапIэрэм ежъыми зегъэлъапIэ. Цыф Iушыр ылощтхэми афэсакъы, удэгъуми удэйми ащ къегъэлъагъо. ЛIэшIэгъу пчъагъэкIэ узкIэ-Iэбэжымэ, шытхьушхо зыпылыгъэ, дэхабэ зыфалогъэ адыгэ бзылфыгъэхэм джы тилъэхъани уарыгушхон плъэкIышт. Ахэм зэхэшIыкIышхо яI; шьхэкIэфэныгъэр яшъуашэу, сидрэ ИофшIэнкIи хулыфьгъэм готхэу дэбакъох. Хэбзэ ИофшIэнэу агъэцакIэрэм дыкIыгъоу яунагъохэри дайгъых, ясабийхэри апIух. Тибзылфыгъэхэм яIэдэбныгъэ анахьэу кызыщылъагъорэр Иофыр ары. Цыфым игъашIэ ызыныкыо зыщылъэжэрэ чIыплэм шэкIо. Цыфэу узыхэтхэм уахэзагъэу, уиофшIэн тэрэзу бгъэцэкIэшгъумэ ари насыпыгъ. А лъэныкъомкIэ Уджыхъу Сусанэ Юрэ ыпхьур цыф насыпышIу.

Мы бзылфыгъэу Iэдэбыныгъэ ин зыхэлъыр Гъобэкъое къоджэ библиотекэм ипаш. ИофшIэнкIэ хуыпхэ, цыфэу ыдэжэ чIахьэхэрэм дахэу ыналэ атет.

Сусанэ жэбзэ дахэкIэ еджэ-кIо цыкIухэм адэгущыIэ, зылыщэнхэ елэкIы. «Жэр къабзэмэ, бзэр IэшIу», аIо. Жэр гумрэ шьхьэмрэ арылтым ио-

тэжыакIу. Ащ уфэмысакъымэ, емыкIурэ губгъэнрэ кырыпхьыщтых. Цыфыр зыгъэдахэрэр ишэн, изекIокIэ-шIыкIэхэм Iэдэбныгъэр къахэщы зыхьукIэ, гур еIу. АщкIэ Сусанэ щысэтэхьыпI.

Хэти зыщапIурэ унагъом мэхъанэшхо иI. Сусанэ адыгэ хэбзэ дахэ зэрылъ унагъо кыхьухьагъ. Джанхьот Юрэрэ Раерэ зэгурыIоныгъэ азыфагу илъэу ялфыгъэхэр апIугъэх. ЯнэкIэ янэжъэу Гошмафи игъэсэптхыдэхэри Сусанэ пкъырыхьагъэх.

Сусанэ ишгъхьэгъэу Байзэти КIэлэ Iуш, ИофшIэным фэлэпIас. Чылэм шадзыгъэ лъапсэр агъэпытагъ нахь, кышшагъэкIагъэп. Байзэтрэ Сусанэрэ лъфьгъитIу яI. Япшгъашгъэу Беллэ университетым щеджэ. Аслъанбый еджэ. Ялфыгъэхэми хабзэ ахэлъ, ежъхэм афэдэу ахэри агъэсагъэх. Сусанэ иофшIэн изакъоп зэрэчаныр, зэнэкъокъубэм ахэлажэ. Дипломхэмрэ нэмыкI шытхьу тхылъхэмрэ кызырэфэгъэшхошагъэхэм Iэ-кIэлэ амалхэр къаушыхьаты.

Байзэтрэ Сусанэрэ амыщэу ыкIи амыщэфэу дунэе мылькыу яIэр яцIыфыгъ. Цыфыгъэм нахь лъапIэ шыIэп. Ар тхыльеджэхэм агуригъало шIоигъоу, мафэ къэс иофшIэн пшгъэрлэ Уджыхъу Сусанэ егугъоу егъэцакIэ.

СТIАШЪУ Нурьет.

Гъобэкъуай.

Тучанхэм сыд уасэхэ щаряIэхэр?

Президентым и Указ агъэцакIэ

Социальнэ мэхъанэ зилэ гъомылэпхэ лъэпкэ шьхьалэхэм осэ тегъахъоу афашIыщтыр проценти 10-м кыемыгъэхъугъэныр игъоу афэзылэгъурэ Указэу Адыгэ Республикэм и Президентэу ТхьакIушынэ Аслъан 2007-рэ илъэсым ичъэпыогъу мазэ кыдыгъэкIыгъэр Красногвардейскэ районым иса-тыушыплэхэм зэрэцагъэцэкIэжы-рэр АР-м экономикэ хэхьоньгъэмкIэ ыкIи сатыумкIэ и Министерствэ иллыкIохэм ауплъэкIугъ.

Министерствэм испециалистхэмрэ район администрацием иофшIэхэмрэ зыхэлъжэгъэхэ уплэкIуным кызыригъэлъэгъуагъэмкIэ, Красногвардейскэ районым ит сатыушI организациехэу ООО-у «Юр-Ан», «Меркурий», гъомылэпхьэщэ тучанхэу «Магнолия», «Руслан», ООО-у «Золотпромторг» зыфилохэрэм АР-м и Президент и Указ игъоу афилъэгъурэ шапхьэхэр ашагъэцакIэх. Цыфхэм ащэфырэ гъомылэпхьэ шьхьалэхэм осэ тегъахъоу афашIыгъэр проценти 10-м шIокIыгъэп.

УплэкIуным хэлъжагъэхэм зрагъэунэфыгъэмкIэ, ыпшгъэкIэ зигугъу кышытшIыгъэ гъомылэпхьэщэ тучанхэм ямэкIайхэм «Адыгэ шэ комбинатым» кыдыгъэкIырэ продукциер жъугъэу ателъ. Щэ ыкIи кефир литрэр сомэ 20-кIэ, шэтэ грамм 450-рэ зэрыфэрэ стечаныр сомэ 34-кIэ, тхъуцIынэ пачкэр сомэ 26-кIэ, къое гъэушкыогъэ пачкэр сомэ 27-кIэ мы шапIэхэм къащыпщэфынхэ плъэкIышт. А 1-рэ сорт зилэ хьалыгъум уасэу иIэр гурытымкIэ сомэ 11—12.

Мониторингыр зыщызэхашгъэгъэ тучанхэм ащыщэу ООО-у «Меркурий» зыфиорэр ары тиреспубликэ кышшагъэкIырэ тыгъэгъэзэ дэгъэ лъэпкхэу «Мамырыкъомрэ» «Хьатикъуамерэ» зыщашгъыгъэр. Фэшгъаф тучанхэм ащыIуагъэкIырэ тыгъэгъэзэ дагъэр тигъунэгъу Краснодар краим кырашэ.

ЕЛБЭШЭ Руслан.

КИУАЧИЭ ИМЫПЭЖЪЭУ ЛЫЫТЭГЪЭНЭУ

Зачет тхыльэу N 771-р зилэу АКЪУ-м Джэнчэтэ Заур Налбый ыкъом кырытыгъэу чIинагъэм кIуачIэ имыIэжъэу лыытэгъэнэу.

ИофшIэныр зэпагъэурэп

Шэуджэн район симэджэщэу Хьакъунэ Изабеллэ зипашэм мы мафэхэм гъэкIэжыын ИофшIэнхэр щэкIох, зыщыпцэрыхьэхэрэ блокми гъэцэкIэжыын ИофшIэнхэр шызэпыухэрэп. Ащ имызакъоу, а блокым чIэт оборудованиер зэкIэ зэблахъунэу щыт. Мыхэм агъIуагъэхъаным пае республикэ бюджетым сомэ миллион 11,8-рэ къафыхагъэкIыгъ.

Арэуштэу зэпымыоу псэолъэшIхэр мыщ щэлажэхэми, симэджэщыри, район поликлиникэри зэфашIырэп, япшгъэрлэхэр агъэцакIэх. Лъэпкэ программэу «Псауныгъ» зыфиорэм ишIуагъэкIэ, мыхэм медицинэ оборудование дэгъу яIэ хьугъэ, бэмышIэу къаратыгъ реанимобили.

Симэджэщым щылъэжэрэ врачхэми къахэхъуагъ. Врач шьхьалэм игуадзэу Хьагъундэкъо Мирэ кы-

зэриIуагъэмкIэ, терапевт, гинеколог яIэ хьугъэ, ау джыри ящыIагъэр макIэп. Ахэм ащыщых педиатрэр, хирургы, фтизиатрэр, «Iэпылэгъу

псынкIэм» пае врачыр, нэмыкIхэри. Мары хирургиемкIэ отделением операцие шашIын алъэкрырэп реаниматолог зэрамыIэм кыхьэкIэу.

Медсестра хуыпхэх симэджэщым щылажэхэрэр. «Отделение сестринского ухода» зыцIэу мы симэджэщым хэтым ипаш Бэгъ Светланэ. Мыхэр ары ылъакъо тезыгъэуцожьыгъэхэр илъэсныкъокIэ узкIэIэбэжымэ автомобиль аварием хэфэгъэгъэ Филиппов Сергееу операцие хьылъэ республикэ клиническэ симэджэщым шашIи, нэужым районым ащэжыгъагъэр. Ахэм Iэпэлэсныгъэу, гукIэгъоу ахэлым ишIуагъэкIэ, КIэлэ ибэм унагъо зэрымIэр зыхьрагъэшIагъэп, кIуакIи гушыIакIи икIэрыкIэу рагъэшIэжыгъэх.

Леонид МЕРТЦ.

Сурэтым итыр: **Шэуджэн район симэджэщым терапевтэу щылэжэрэ ХьакIэцIыкIу Ларис.**

МВД-м къеты

ИкIыгъэ тхьамафэм АР-м и МВД зэригъэунэфыгъэмкIэ, Адыгеим бзэджэшIэгъи 163-рэ шызэрахьагъ. Ахэм ахэты укIын, хьункIэн, тыгъон ыкIи нэмыкI бзэджэшIагъэхэр. Республикэм игъогухэм атэхухьэгъэ хьугъэ-шIэгъи 9-мэ нэбгыритIу ахэкIодагъ, нэбгыри 7-мэ шьобжхэр хахыгъэх.

ИлъэсыкIэ мэфэкIхэм ягъом цыфьбэ кызыщызэрэуэгъоирэ чIыплэхэм бзэджэшIагъэхэр ащызэрамыхъанхэм пае Иофгъэбзэ гъэнэфэгъэхэр республикэм шагъэцакIэх. А Иофыгъохэм АдыгеимкIэ МВД-м ипашэу А. Сысоевым ыналэ атырегъэты. Ащ фэдэу тыгъэгъазэм и 5-м кышгъэгъэжыагъэу чэш клубхэр ауплъэкIух, республикэмкIэ ахэм япчъагъэ 7 мэхъу.

Тыгъэгъазэм и 6-м кышгъэгъэжыагъэу республикэм профилактическэ Иофгъабзэу къагъэрэ пкъыгъохэр (ахэм Iашэхэри ащыщых) зыщэхэрэм яуплэкIун шэкIо. Ащ фэдэу тыгъэгъазэм и 9-м Фэдз дэт тучан горэм тхылъхэр апымылхэу къагъэрэ пкъыгъохэр шащэхэу кышагъэщыгъ. Тучантесым пкъыгъо 235-рэ кылаыхыгъ.

Тыгъэгъазэм и 10-м Мыекъопэ районымкIэ поселкэу Даховскэм щыщ КIэлитумэ Гъозэрыплъэ дэжэ къагъэгъунэрэ чыгъхэм ащыщэу 43-рэ щыраупкIыгъ. Ахэр а чIыплэ дэдэм щаубытыгъэх ыкIи уголовнэ Иоф къапагъэтэджагъ.

Цыфхэм ягъэпIэн, хьор-шэрыгъэкIэ ахьщэ къаIыхыныр зэпагъэурэп. Ащ фэдэу тыгъэгъазэм и 7-м Мыекъуапэ щыщ пенсионеркэу илъэс 63-рэ зыныбжыым иунэ бзылфыгъытIу кытеуагъ. Ахэм ахьщэ лъэшэу зэрашгъагъэм кыхьэкIэу псынкIэу осэшхо зилэ пкъыгъохэу дышгъэм хэшIыкIыгъэхэр ащэхэу, бысымгуащэм нахь пугъэу кыратыщтэу кыраIуагъ. Дышгъэ пкъыгъохэр къаIыхыи, сомэ минипI аритыгъ. ЕтIанэ пкъыгъохэр ды-

шгъэм хэмышIыкIыгъэхэу кычIэ-кIыгъ.

Тыгъэгъазэм и 10-м Кошхьэблэ районымкIэ ОВД-м илъэс 38-рэ зыныбжэ бзылфыгъэу селоу Вольнэм щыпсэурэр кытеуагъ. КъызэрэчIэ-кIыгъэмкIэ, игараж шьхьаныгъу-пчъэу хэлым ирамэ хахи ихьагъэх ыкIи автомобиль шэрэхьыплI ратыгъукIыгъ. Мы мафэхэм бзэджашIэхэм алъэхъух.

Тэхьутэмыкъое районымкIэ ОВД-м иофшIэхэм мы мафэхэм къуаджэу Пэткэу дэжэ шашIыгъэ щэпIэ Гупчэм илъэс 18 зыныбжэ бзылфыгъэу поселкэу Яблоновскэм щыпсэурэр кышшаубытыгъ. Ащ тучаным сомэ 1799-рэ зыосэ джанэр кычIихыгъ. А мэфэ дэдэм зыныбжэ имыкыугъэ КIэлэцIыкIуи-тIоу Краснодар щышхэм тучаным сомэ мини 9 зыосэ товархэр ыпкIэ амытэу кычIахыхэ пэгъу къаубытыгъэх. Мы бзэджэшIагъэхэмкIэ уголовнэ Иофхэр кызыIуахыгъэх.

Тыгъон-бзэджэшIагъэхэр анахьыбэу зыщызэрахьэхэрэр щэпIэ чIыплэхэр арых. Ащ фэдэу Тэхьутэмыкъое районым кышыщызIуахыгъэ щэпIэ гупчэхэр ащыщэу хьугъэшIагъэхэм милицием иофшIэн кышгъахъо.

Плуныгъэм ехьыллэгъэ идеехэу адыгэ гушылэжъхэм ахэльхэр

(КъызыкълэтыкӀорэр тыгъэгъазэм и 17-м къыдэкӀыгъэ номерым ит).

Ныбжъ периодхэм лъапсэу афашӀы-хэрэм (цӀыфым ыпкъышӀоулыкӀи, ипси-хикӀкӀи зэхъоклыныгъэхэу фэхъухэрэм анэмькӀэу) ахахъэ период пэпчӀ цӀы-фым Ӏофэу ышӀлэрэр, Ӏофэу зыпылтыр, Ӏофэу ылэжъырэр (*виды деятельности*). Гушылэм пае, цӀыфым исабыи-гъом анахъ Ӏофэу илэр **джэгуныр** арэу зэрэщытыр народым къызэрэгъуры-Ӏоштыгъэр къеушыхъаты «Сабыим икӀлӀтӀый чэушъхъапэм пылтыми — мэджэгъу» («Сабыим и кӀлӀтӀийр бжы-хьыпэм пылтыми мэджэгъу») зыфиӀорэ гушылэжъыми. **Сабый джэгуныр** — ны-тыхэм, нахьыжъхэм язекӀокӀлэ-шӀы-кӀлэхэм, ялофшӀакӀлэхэм, язэфыщытыкӀлэ-хэм [сабыйхэм] шысэ зэрэтырахырэ, зызэрэфагъэсэрэ [цӀыфхэм егъашӀлэм агъэфедэрэ] **ӀофшӀэныгъэ лъэпкӀэ** (урысыбзэкӀ: *вид деятельности*). Джэгуным гушӀогъошхо къыфехъы са-бый зихэхъогъум, езэщырэр, ыначӀлэ кӀэутыгъэми, ылъэхъомбапэ тырилъэ-шъугъэми, ылъэгонджашъо тыриуты-гъэми къыриджэрэр, мэджэгъу. Адыгэхэм сабый джэгулэхэу бэ ялагъэх кӀалэхэу джэгухэрэр чъэн, лъэн [чэум елъэн], пкӀлэн, шъхъэпырылтын [чэум, канаум], пэрыохъу зэфшӀхъафхэм ашӀокӀын фа-ехэу зыщыкӀуштыгъэхэр къыхафэхэу. Арын фае [сабыйхэр зыщыджэгурэ чӀыпӀэхэм чэушъхъапэр зэрэхахъэ-штыгъэр] гушылэжъэу зэхэтфырэм: «*Сабыим икӀлӀтӀый чэушъхъапэм пы-лтыми...*» зыкӀиӀорэр ригъэлыяӀоу, «*гиперболическэу*» зыфалорэм фэдэу (джэгуным дихьыхыгъэу, гу лымы-тэу, кӀалэм иджанэ е игъончэдэж чэу-шъхъапэм шӀонэнкӀлэ хъун, ау икӀлэ-тӀэй...).

Джэгуным сабыйхэм гушӀогъошхоу кваритырэм ыкӀи ахэм якъышӀоу хахъоу аригъэшӀырэм нэмькӀэу [джэ-гукӀлэ хабзэхэм ягъэцӀкӀлэн] шыпкъа-гъэм, цӀыфыгъэм ыкӀи нэмькӀ цӀыф з-фыщытыкӀлэ дахэхэм афегъасэ.

«САБЫИР МЫГЪЫМЪ, БЫДЗ РАГЪАШЪОРЕП» («Сабыйр мы-гъмэ, быдз ирагъафэкъым»). Сабыеу къэхъугъакӀлэм игъэшхэн (ащ ебгъэшхы-штыр, ар зэрэбгъэшхэшт шӀыкӀлэр) са-быир къэзылфыгъэмкӀи, унагъоу къы-зэрыхъухагъэмкӀи сыдырэ лъэхъани Ӏофыгъошхоу щыт. Гушылэжъым зигу-гъу ышӀлэрэр сабый быдзашъор (уры-сыбзэкӀ: «грудной ребенок» зыфӀлош-штыр ары) зэрэбгъэшхэшт шӀыкӀлэр ары. Сабый быдзашъом ышхын ылъэ-кӀыштым (гушылэм пае, анэ быдзышъу ащ ришъун ылъэкӀыштым янэ, фэупсэ шӀошӀысэ, зыригъэхъукӀлэ — къыжы-жышт лыагъэр. Ар мызэу-мытӀоу къы-хафэмэ, сабыир сымаджэ хъункӀлэ шы-нагъо. Ащ фэдэ хэукъоныгъэхэр сабый быдзашъом игъэшхэн нахъ макӀэу къы-хэфӀным пае, анэм ишӀошӀыкӀлэ быдз ащ Ӏулъхъэгъэным нахъи, ежъ сабыим макъ (гъы макъэр ары) къызыгъэӀукӀлэ бгъэшхэныр нахъ тэрэзэу адыгэ наро-дым иопыткӀлэ ылъытагъ. Джырэ лъэ-хъаным медицинэ шӀэныгъэм ӀупкӀэу хигъэунэфыкӀыгъ сабый къэхъугъакӀлэр, мазэрэ ныкӀорэм щегъэжъагъэу мэзи-щым нэс зыныбжыр, сыхъати 3,5-рэ пэпчӀ бгъэшхэн фаеу. Медицинэ шӀэныгъэм фэдэу тегъэфэгъэ дэдэу, сабыим игъэшхэнкӀлэ вывод ышӀын ылъэкӀынуу адыгэ народнэ педагогикэр щытыгъэп, ау ащ къыгурыӀоштыгъэ сабый къэхъугъакӀлэм, иинагъэкӀи, изэхъшӀыкӀыкӀи, хахъоу ышӀыгъыр анэ быдзыщэм зэрешъорэ режимым, ащ зэрэфэгумэкӀыхэрэм, ипӀун зэрэпыл-

хэрэм зэрэпхыгъэр ыкӀи а проблемэм изэшӀохыкӀлэ амал лъыхъоштыгъэ. Адыгэ народнэ педагогикэм зерилы-тэрэмкӀлэ, сабый быдзашъом гъы ма-къэу къыгъэӀухэрэм (ахэм ялтыгыгъэу бгъэшхэны хъумэ) азыфагу сыхъатиш — сыхъатишӀырэ ныкӀорэ фэдиз илӀ. Нарт лъыхъужхэм ащыцӀэу, Саусы-рыкъо ыуж зигугъу ашӀлэрэ Шэбат-ныкъо икӀэбар хэт мафэм блэ янэ быдз ригъашъоштыгъэу. Арышъ, адыгэ гушылэжъэу зэхэтфырэм сабый бы-дзашъом игъэшхэн ехьыллэгъэ пстэум-кӀи ишӀуагъэ къэмыкӀоми, сабый къэ-хъугъакӀлэм игъэшхэн проблемэшхоу зэрэщытыр къыбгурегаӀо. А пробле-мэр тэрэзэу гъэцӀкӀлэгъэным пае, адыгэ гушылэжъым иджэнджэш **ишӀуагъэ къэмыкӀонэу Ӏорэп**, ау ащ анэм игу-лыбти, медицинэ шӀэныгъэхэр зэри-шӀлэрэри дыкӀыгъухэмэ нахъышӀу, сыда Ӏломэ, кушъэм хэлъ сабыир фабэм е чыӀлэм зэригъэгумэкӀырэм къыхэкӀэу гъынкӀлэ мэхъу.

«СИХЪ ЦАКЪЭРЭП, СИШ ОРЭП, СИКӀАЛЭ БЗАДЖЭРЭП УМЫЛО» («Сихъэ дзакъэркъым, сиш уэркъым, си Ӏлалэ бзаджэркъым жумылэ»). Мы гушылэжъыр адыга-бзэкӀлэ тэ зэрэтгыгъэм фэдэу («сикӀалэ бзаджэрэп» зыфиӀорэр адрэ вариант-хэм ахэмытэу, мыщ зэрэхэтыр ары) «Адыгэ гушылэжъхэр» зыфиӀорэ тхылъэу 1978-рэ илъэсым Хъуажэ Махьмудэрэ Хъут Шамсудинэрэ къы-дагъэкӀыгъагъэм ия 148-рэ нэкӀубгъом ит. Лъэустэн Юсыф тхылъ (1957) мыщ фэдэу ит: «Сихъэ цакъэрэп, сиш орэп умыло» (н.36); «Адыгэ псалъэжъхэр» ылоу 1994-рэ илъэсым Налшык къы-щыдэкӀыгъэ тхылъым: «Сихъэ дза-къркъым, сиш уэркъым жумылэ» ылоу («си кӀалэ бзаджэркъым» зыфиӀорэр хэмытэу, еплъ я 106-рэ нэкӀубгъом) ит. Сэ сызэрэплъырэмкӀлэ, Хъуажъырэ Хъутымрэ явариантыр («Сихъэ ца-къэрэп, сиш орэп, сикӀалэ бзаджэрэп умыло» зыфиӀорэр ары) нахъ тэрэз. Сыда Ӏломэ, плуныгъэ идееу гушылэ-жъым хэлъыр зэхъылагъэр «*сикӀалэ бзаджэрэп умыло*» зыфиӀорэр ары, адрэхэр — «сихъэ цакъэрэп, сиш орэп...» зыфиӀохэрэр кӀыхэтыхэр «сикӀалэ бза-джэрэп» Ӏоныр, «сихъэ цакъэрэп» Ӏоным фэдэу, зэрэмытэрэзыр ны-ты-хэм агуригъэӀонэу ары. Уиунагъо сыд фэдизэу хэбзэ дэгъухэр илтыми, уикӀа-лэ зекӀокӀлэ-шӀыкӀлэ дахэхэм афэбгъасэ-ми пыщэгъу дэй къызэрэпыпкӀыштыр, шысэтехыпӀэу ыштӀыштыр къэшӀлэгъуае (урысымэ зэраӀоу «Дурные примеры за-разительны»). КӀалэхэм шӀыкӀлэныр яшэн (гъэтӀылыгъэу), шъхъэусыгъо горэ агъотымэ бзэджэнхэкӀи мэхъу. Арышъ, Я.А. Коменскэм зэритыгъа-гъэу, ны-тыхэм ясабыйхэр фэсакъыпэ-хэзэ цӀыф дэйхэр пыщэгъу къафэхъун-хэм шаухъумэнхэ фае, ахэм шысэ къа-тырамыхынхэм пае. НыбжыкӀлэхэр, амал зэриӀкӀлэ, цӀыфыгъэнчъэ хъун-хэмкӀлэ зыгъэ къэкӀошт пстэуми аща-ухъумэн фае, гушылэм пае, ныбджэгъу дэйхэм, нравственнэу къэмыкӀлэрэ пса-лэхэм, мэхъанэ хъатэ зимыӀлэ тхылъ-хэм, Ӏофынчъагъэм [лофшӀлэным зы-щадзыным, армэуным. — Ш.И.], са-быйхэр армэуэгъэм къыхэкӀэу далагъэ ашӀлэ емысэнхэм пае, е ялушыгъэ къы-щымыкӀлэным пае. НахъышӀу ахэр ре-нэу зыгорэм пылхэмэ, мэхъанэ зилэ Ӏофэу, е зэштегъэуныгъэу орэхъу, ау Ӏо-фынчъэу уахътэр агъэклоным зыра-мытэхэмэ.

«СЫД ИШӀ» АМЫПӀУАГЪЭМЭ, «СЫД ИШХ» АӀУАГЪЭП» («Сыт ишӀа?» жала мыхъумэ, «Сыт

ишха?» жалакъым»). ЦӀыфым игугъу зыпашӀырэ чӀыпӀэхэм ащыцӀ, гушылэм пае, аужырэу «Гъогу маф» зыщы-ралоужырэр. Ащ дэжъым хъэдагъэм къекӀоллагъэхэм (ефӀндым, игъунэ-гъухэм, ипышӀэгъухэм, илахылхэм ыкӀи нэмькӀлэхми) нахъыбэу зигугъу ашӀлэр ллагъэм ылэжъыгъэр, ишӀушлагъэр, ицӀыфышӀлугъэ нахъ — имылькӀоп, изэшӀокӀлэп, илӀэрыхыгъэп. А хабзэм лъапсэу илэр адыгэ лъэпкъым идунэе еплъыкӀ: «*ЦӀыфым нахъ лъапӀэ цы-лэп*» («ЦӀыху нэхъ лъапӀэ цыӀэкъым»). «*МылӀку мыкӀодыжъэу цыфым илэр — ылэжъыгъэр ары*» («ЦӀыхум пшӀлэ зэрыхуашӀыр и ӀуэхушӀафэщ»), «Ула-жъэу ушхэжъыным нахъышӀу шыӀлэп» («Улажъэу ушхэжъыным нахъыфӀ цы-Ӏэкъым») зыфӀлошт идеехэр зинрав-ственнэ унашъохэр ары.

Шъхъащытхэр, «ГъашӀлэ зилэп лӀэ-ныгы ил» зэраӀоу, аужырэ гушылэхэу фаложыштыхэм, ящыӀэкӀагъэм, яцӀы-фыгъэ игугъу ащ фэдэ мафэм зрашӀы-щтым регъэгупшысэх, ягъашӀлэ щытху пылгъэ, шӀушӀлэным фэгъэзагъэу зра-гъэкӀоштым феузэнкӀых. Ары плуны-гъэм ехьыллэгъэ идееу зэхэтфырэ гу-шылэжъым хэлъыр зыфӀлэр.

«СИГЪОМЭ — СИГЪОНЭ-ДАПӀЛ, СИГЪУАДЖЭМ КЪЫС-ЛАПЫМЫПӀЛЭЖЪ» («Си тхъэ-гъуэм си гъуанэдӀлӀэ, си лъаджэ-гъуэм къыслъымыпӀлэжэ»). Мы гушы-лэжъым плуныгъэм ехьыллэгъэ идее шъхъаӀэу хэлъыр ныбжыкӀлэхэр **агухэр шыпкъагъэм фэгъэзагъэхэу** ыкӀи янэ-ятэхэм, якъош-шыпхъухэм, ялахы-лыхэм, яныбджэгъухэм ыкӀи нэмькӀ цӀыфхэм **шыпкъагъэу афырӀлэм** (щыӀакӀлэм охӀтэ кынхэр къызышъ-хахъэхэрэм адэжъ), **тхъэланэу** (ялоф-хэр нахъышӀоу зыщыщытым дэжъ) **ашӀыгъэхэм, гушыӀлэ пытэу аты-гъэхэм емыпӀыжъынхэу гъэсэнхэр ары**.

Мы нравственнэ (цӀыфыгъэ фэшъып-къэныгъэм ехьыллэгъэ) идееер адыгэ лъэпкъым илорыуатэ игъэклотыгъэу ыкӀи ӀупкӀэу къыщегъэлагъэо. Гушылэм пае, гушылэжъыбэм цӀыфыр (игугӀэгъом дэжъ) нэмькӀ цӀыфхэм Ӏэ-пыӀлэгъукӀлэ зэрашӀыгугъырэр ахэт: «ЦӀы-фыр цӀыфым щэгугъы», «Бгъэгугъэ-рэр уидеогъу», «ЦитӀу зыӀут зы ӀашӀэрэ зын къылфыгъэ зэшитӀлэрэ» (мы-шӀэр зыщыщынэу зыфиӀорэр), «Къош-шыпхъур хыкъумиблым къыкӀо-кӀы» («Къуэш-шыпхъур хыкъумиблым къыкӀуэкӀлэ»); гузэжъогъу ифагъэм хэти кӀэгъэкӀош фэхъун фаеу, егъэзыгъэр ипыйми дэлӀыӀлэн фаеу унашъо къашӀы. Ау а унэшъо дэгъухэр цӀыф пстэуми агъэцакӀлэрэп, уимэфшӀлум (зыуишӀлугъо лъэхъанэм) пкӀотырэр, уиунэ сыд илтыми щыгъуазэр, уимэ-фаем бгъотыжыгъэрэп, — къаушыхъаты гушылэжъхэм. Ар къызыхэкӀырэр — «Лы фэдэр бэ дэд, лы дэдэр зыры-зышъ», «ЗигушыӀлэ емыпӀыжъырэр», «къыным пэшӀуекӀорэр» бэкӀлэ нахъ макӀлэш ары; зэкӀошныгъэми, ныбджэ-гъуныгъэми, зэблэгъэныгъэми фэдэ хэгъэкӀыпӀлэ яплъырэр, ахэр зэфӀэдэ-ныгъэм ыкӀи шӀушӀлэным инэшанэхэу зылыгътэрэм нахъи, нахъыбэш ары — нэмькӀ гушылэжъхэм къызэрэдгурагъа-лорэмкӀлэ.

Нравственнэ щыкӀагъэхэр яӀэхэу цӀыфхэр къэхъухэрэп, ахэр зилэхэм яса-быигом къыщегъэжъагъэу *ныбжэ икӀуэ* зыфалорэм нэсыфӀкӀлэ плуныгъэ тэрэз агъотыгъэп. Ар адыгэ народнэ пе-дагогикэм ешӀлэ, «УикӀлэ зэрэбгъас, уилӀ зэресагъ», — еӀош ны ныбжы-кӀлэм еушыныныгъэ фешӀы. Ижырэ

грек ученэу Платон: «ЦӀыфыр псэ зы-Ӏут пстэумэ анахъ Ӏас ыкӀи анахъышӀу, плуныгъэ шыпкъэ рагъэгъотыгъэмэ. Ау ар умыгъасэмэ е плуныгъэ мытэ-рэр ебгъэгъотымэ, псэушъхъэу чӀыгум къытехъухъэхэрэм анахъ бзаджэу хъушт», — ытхыгъагъ.

КӀэухым дэжъ къыщыӀогъэн фаер гушылэжъым плуныгъэ идееу хэлъыр — цӀыфэу къэхъугъэр цӀыф пшӀы пшӀои-гъомэ (ны-тыхэр арыми, обществэр арыми зэхъылагъэу Ӏлорэр), **уемызэ-щыжъэу**, ӀэхъогъутегъэкӀ зыфалорэм фэдэу, зэм уфэсакъымэ, зэм уфэмыса-къыжъэу щымытэу, чылапхъэу гъатхэм хэлпъхъагъэм лэжъыгъэ дэгъу къыты-ным пае, ренэу, зэпыугъо уимыӀэу узэ-регугъурэм ыкӀи къызэрэухъумэрэм фэ-дэу, уфэсакъын фае — гъэпсыкӀлэ (шӀы-кӀлэ) гъэнафэгъэ ептын фае.

«ТЕПӀЛХЪЭРЭР ИХЪЫЛЪ» («ТеплӀхъэр ихъэлъэщ»). Мы гушы-лэжъым хэлъ плуныгъэ идееер: цӀыфым щыӀакӀлэм чӀыпӀэу щуиубытырэр лич-ностым **ишӀн** (ихарактер) ыкӀи **итем-перамент зэрэпхыгъэр**; ахэр зэры-зэтэкӀыхэрэм ищысэу «теплӀхъэрэр ихъылы» зыфиӀорэ цӀыфым характери-стикэ ептыныр; ныбжэ икӀугъэм илъэс (25 — 30-м) ыужы характерым зэ-хъоклыныгъэ хъатэ фэмыхъуж пэты-ми, гурыт еджапӀэр къызщыухырэ уахъ-тэм нэсыфӀкӀлэ (ильэси 2 — 3-м къы-щегъэжъагъэу) ны-тыхэм, кӀэлэпӀухэм, кӀэлэгъаджэхэм цӀыфым (ныбжы-кӀлэм) шэнышӀу рагъэгъотынкӀлэ бэ ашӀлэн зэралъэкӀыштыр агурагъэӀоныр.

«ТЕПӀЛХЪЭРЭР ИХЪЫЛЪ» зы-фалорэр щыӀагъэ зыхэлъ, шэн гъэтӀы-лыгъэ зилэ цӀыф; сыд фэдэрэ Ӏоф фа-гъэзагъэм, ащ изэрэщыт ежыр-ежы-рэу икӀоу зэхифын ыкӀи ащ елгыты-гъэу ежыр зэрэзекӀошт шӀыкӀлэр къы-хихын зылӀэкӀышт цӀыф; мурад гъэнэ-фагъэм игъэцӀкӀлэн пэрыохъу къыфэхъун зылӀэкӀыштыр (ежъ ыгукӀлэ изэрэщыт, урысыбзэкӀлэ: внутреннее состояние субъекта ыкӀи нэмькӀ цӀыфхэм ягъэ) ылъэгъун ыкӀи ахэм апэшӀуекӀон зы-лӀэкӀышт цӀыф; Ӏофэу ышӀлэрэр дэгъоу ышӀлэныр зишэн цӀыф. «ТеплӀхъэрэр ихъылы» фалоу мэхъу гъунэгъушӀлум, ныбджэгъужыым, бэмэ зэлъашӀлэрэ цӀыфым.

Адыгэхэм яфразеологическэ гушы-Ӏалъэ, зэхъоклыныгъэхэм димыхъыхы-хэу, пытэу хэтых фэдэ гушыӀлэу-хыгъэ кӀэлкӀхэр: «*Шыдым теплӀхъэр ихъэлъэщ*», «*Шыдым и хъэлъэ ири-къумэ, мэкӀуэр*» (къэбэртэябзэкӀлэ), «*Шыдым ихъылыэ имыкъумэ, Ӏлорэп*» (Адыгэ гушыӀлэжъхэр. — Мыекъуапэ, 1978. — Н.132). ГушыӀэу «теплӀхъэрэр» зыфиӀорэм къыригъэкӀырэр зытеплъ-хъэрэм (мыщ дэжъым: шыдым) ыкӀыӀу, ытхыцӀлэ теплӀхъэн плӀэкӀышт (фэ-хъышт, фэукӀочӀышт) физическэ хы-лӀэр ары. ЦӀыфым ехьыллагъэу «ТеплӀхъэрэр ихъылы» залокӀлэ къы-рагъэкӀырэр ащ ифизическэ кӀуа-чӀлэп — инравственнэ кӀуачӀлэ, ицӀы-фыгъэ, ишъыпкъагъэ нахъ. ГушыӀэу «*теплӀхъэрэр*» зыфиӀорэм мыщ дэ-жъым чӀэгъычӀлэ мэхъанэ реты — къыригъэкӀырэр — ыкӀыӀу, ытхыцӀлэ тыралъхъэрэ хылыгъэр арэп — ишӀуа-гъэу узэрэщыгугъы хъуштым «ихъылыгъэ» нахъ ыкӀи ар, сыд ихъылыгъэми, гъэцӀкӀагъэ зэрэхъуштыр ары.

«*Шыдым теплӀхъэрэр ихъылы*» залокӀлэ, ащ теплӀхъэрэр зэрехъыштым щэч зэрэхэмылтыр къызэрикӀырэм фэ-дэу, «*ТеплӀхъэрэр ихъылы*» зыфалорэ цӀыфым ушыгугъы зэрэхъуштыр, узэ-рэщыгугъырэм фэдэу ар къызэрэчӀлэ-кӀыштым щэч зэрэхэмылтыр къыкӀы.

(Джыри къыкӀлэтыкӀошт).

Искусствэмрэ тигупшысэхэмрэ

Адыгэ шъуашэр — лъэпкъым инамыс!

Адыгэ шъуашэм идэхагъэ кытфимылотыкIэу уахътэ кытэкIуми, тыргъушхо, тэгъэлъапIэ. Дунаим тет лъэпкъмэ адыгэ шъуашэм тарегъашIэ. Тишэн-хабзэхэр кэтыу-хъумэнхэм, цыIэныгъэм цылыгъдгъэкIотэнхэм афэиI тарихъ гъогоу кэаткIугъэм нахьыбэрэ гукIэ зыкыфэдгъэззэ-жыныр сэ кыхэсэхы.

Адыгэ шъуашэм шIэныгъэлэжхэм, зекIохэр зэхэзыщэхэрэм, лъэпкъ искусствэр зыгъэлъапIэхэрэм кыраIоллагъэр макIэп. Грузин шIэныгъэлэжъу М. В. Цинцадзе кызыртыжыгъэу, хъулыфыгъэмэ зыщальэрэ адыгэ шъуашэм Грузием, Кавказ шъолъырым зыщюшъомбгъугъ.

Кавказым изакъоп адыгэ шъуашэр зыщэгъэфедэу аублэгъагъэр. Тарихъ шIэныгъэхэмкIэ докторэу КIыргъ Асхъадэ кызыртыжыгъагъэмкIэ, Польшэм ипачыхъэу щытыгъэ Ян Собесскэ адыгэ шъуашэр ары нахьыбэрэмкIэ зыщильэщтыгъэр. Адыгэмэ ямодэ зэригъэшIэным пае пачыхъэм ищыфхэр адыгэ чIыгум кыгъаIоштыгъэх.

Сыдигъуа

зызыщальэщтыгъэр?

Шэн-хабзэ афэхъугъэу адыгэ шъуашэр нысащэхэм, общественнэ зэхыхъэхэм, хъэIлапIэ зыкIохэкIэ, мэщытым зычIахъэхэкIэ, дин Iофыгъохэр зэрахъанхэ зыхъукIэ, хъадагъэхэм, хъаIэм зыпэгъокIыхэкIэ, къуаджэм дэкIыхэ зыхъукIэ, лъэпкъ зэхыхъэхэм ялгъэхъан, нэмыкIэхэми ащызыщальэщтыгъ.

Шъуашэм мэхъанэу ратыщтыгъэр 1920 — 30-рэ илъэсхэм нахъ къелыхъэу хъугъагъэми, кIодыгъэп. Идэхагъэ хэмыхъуагъэмэ хэкIыгъэп. Тиансамблэхэм яшIуагъэкIэ адыгэ шъуашэр зэпэжыуыжъу Москва, Европэм, Америкэм, Азиэм ащальэгъу.

СурэтышI-модельер цIэрыIоу, Адыгэ Республикэм культурэмкIэ изаслуженнэ IофышIэу СтIашъу Юрэ ышIыгъэ адыгэ шъуашэхэр Москва, США-м, Иорданием, Тыркуем къащэгъэлэгъуагъэх, Дунэ фестивалхэм апэрэ чIыплэхэр къащыдихыгъэх. Урысыем исурэтышIмэ я Союз хэтэу, Дунэ фестивалх-зэнэкъокъухэм щытхъу-цIэхэр къащыдэзыхыгъэ Нэфышъ Заремэ Щэрджэскъалэ щэпсэу. Ащ адыгэ шъуашэу ышIыгъэхэр Дунэ Адыгэ Хасэм изэфэсэу Мыекъяупэ щыкIуагъэм щытлгъэгъугъэх.

Заремэ ныбжыкI, лъэпкъым

ыгу кыфытео. Адыгэ шъуашэр лъэпкъым ишъуашэу ылыгътэзэ кыээкъхэм, Кавказым ис лъэпкъхэм зыщальэнэу зэрэхъугъэм IупкIэу кытегушыIэ. Адыгэ шъуашэр купкIэу иIэмкIи, итеплэкIи тимыльэпкъэгъухэм

Дунэ фестиваль-зэнэкъокъухэм щытхъуцIэхэр къащыдэзыхыгъэ Къалмыкъ Тамерлан.

Кавказ шъолъырым тишъуашэ щытэлэгъу. Ащ тырыгушхоэ, лъэпкъ Iофыгъоу тызыгъэгумэ-

Адыгэ къралыгъо университетым илъэпкъ ансамблэу «Нартым» хэт адыгэ пшъашгъэхэр.

зыщальэрэ шъуашэхэм къазэрэхэщырэм тарихъ мэхъанэ реты.

Инеушрэ мафэ

зыфэдэщтыр

Адыгэ шъуашэм инеушрэ мафэ зыфэдэщтыр хэтэ кытэ-зыIоштыр? ЩыIэныгъэм кызыртыжыгъагъэрэмкIэ, тишъуашэ тшIокIодыщтэп, ау нахъ дгъэлэпIэным, дгъэдэхэным пае амалэу тилэр икIоу дгъэфедэрэп.

Гитлер идзэхэм шъуашэу ащыгъыр дэхагъэми, цIыфхэр ыгъэщынэщтыгъэх. Дзэхэм яккомандирхэм шъуашэм мэхъанэу ратырэр лъэхъаным хэтэлъагъо. Адыгэ шъуашэр зыщызылгъэу урамым кытехъэрэм аркъ бэшэрэбыр кыштэнышъ, ешъоу тымыльэгъунэу тэгугъэ. Адыгэ шъуашэр зыщыгъ ныбжыкIэхэр къэлэ паркым дэхъанхэшъ, мыхъо-мышлагъэхэр зэрахъащхэуи тIорэп. Шъуашэм уепIу, лъэпкъым инамыс къеухъумэ, егъэдахэ.

КIыхэрэр нахьышIоу зетхъанхэ тлэкIышты. Ткъош Къэбэртгэ-Бэлъкъарым адыгэ шъуашэм имэфэкI мафэ щызэхаштэнэу къэбархэр зэхэтэхых. Ар Iофыгъо дэгъу. МэфэкIым ехуулэу зэнэкъокъухэри ялэщтых, шэн-хабзэмэ атегушыIэщтых. Адыгэ шъуашэм неушрэ мафэу илэщтым ылъапсэ непэ дгъэпытэн фае.

Дунаим шарэгъэмэфэки

Адыгэу дунаим тетмэ адыгэ шъуашэм имэфэкI зэхаштэн алгъэкIыштыбэ? Лъэпкъым ишъуашэ Тыркуем, Иорданием, Сири-

ем, США-м, Израиль, нэмыкI хэгъэгумэ арыс адыгэмэ агъэлэпIэным фэшI адыгэ шъуашэм имэфэкIхэр ащэрэ-кIох. Шъуашэр зыгъэлъапIэрэм, зыщызылгъэ зышIоигъом адыгабзэри зэригъэшIэнэу ущыгугъы хъушты.

Къэбэртгэ-Бэлъкъарым и Президентэу КъаныкIо Арсен кызыртыжыгъэмкIэ, адыгэ шъуашэр щыгъэу шъуашэм имэфэкI мафэ IофышIэ кIошты. Ащи узэгупшысэ хэлы.

Дунэ фестивалэу «Адыгэ-им ижъогъожъыехэм» ахэлэжыгъэ кIодыеп, шIухъафтын шъхъаIэр кышчыдихыгъ Къалмыкъ Тамерлан. Налщык ар щэпсэу, илъэситф ныIэп ыныбжыр. Адыгэ шъуашэр щыгъэу пчэгум кызыхыэкIэ, лъэпкъ къашъом изакъоп псэ кызыппыгъаIэрэр, адыгэ шъуашэм идэхагъэ икIэрыкIэу урегъэплъыжы, адыгэ шъуашэр къегъэгугъышIэ.

Адыгэ къралыгъо университетым илъэпкъ ансамблэу «Нартыр» мыгъэ Китаим зырагъэблагъэм, тилэпкъ искусствэ тамэу илэр къашъохэмкIэ кыIотэн ылъэкIыгъ. КIэлэцIыкIу къэшъокIо ансамблэу «Нэфыр» Инэм щызэхашагъ. АР-м и Парламент идепутатэу КIэрмыт Мухъдинэ кIэщакIо фэхъуи, ансамблэр адыгэ шъуашэкIэ апэу ыфэпагъ, адыгабзэкIэ зэкIэри гушыIэ хъугъэ.

Уилэпкъ ишъуашэ бзэу уилэр бгъэлэпIэн фаеу чIыплэ урегъэуцо. Уиадыгабзэ къэуухъумэ-зэ, уишэн-хабзэхэм гукIи псэкли зафэошты. Адыгэ шъуашэр зыщыгъ кIэлэцIыкIоу пчыхъэзэхэхэм иныдэлъфыбзэкIэ орэд кышчызыIуагъэм, кышчышъуагъэм мыхъо-мышлагъэхэр зэри-мышъанэу уегупшысэ. Концертим гуфэбэныгъэу щышIыгъэр иныбджэгъухэм, кыпэблагъэхэм зэралгъэгъэлэсыщтым ежыри егупшысэщты.

Адыгэ палор — ащи игъэкIотыгъэу тытегушыIэнэу уахътэ кыхэдгъэкIынэу тэгугъэ. Палом мэхъанэу илэр тинахыжъхэм бэрэ къаIуатэшъ, щыIэныгъэм ар нахъ IэшIэхэу щыпхырытщын тлэкIышты.

Адыгэ шъуашэр пщэфыныр IэшIэхэу зэрэщымыгыри тэшIэ. Сатыу рашIынэу зыгорэхэр фежыагъэхэшъ, шъуашэр цIыфмэ зыщальэным пылхэмрэ сатыушIхэмрэ гъогу зэфэшъаф тетыхэу тэлъытэ. Ащи шIыкIэ кыфэтымыгъотыштытэу тIорэп. Ахъщэм зэкIэри елтытыгъэу, «тильэхъэнышъ», кIуапIэ кытитымыштытэу кытщыхъурэп. Хабзэм икIуылыкIушIэхэмрэ общественнэ движениеу «Адыгэ Хасэмрэ» зызэкъоуцохэкIэ Iофыр лъагъэкIотэщты. ЕджапIэхэм, культурэм иунэхэм пчыхъэзэхэхэр ащызэхарэщэх. ГукIэ узыфежыгъэ Iофыр лъыбгъэкIотэн тлэкIышты.

Гандбол. Суперлигэр

«Адыифыр» Мыекъяупэ щешIэщты

Урысыем гандболымкIэ изэнэкъокъу хэлэжыэрэ командэу «Адыифым» изичэзыу ешIэгъухэр Мыекъяупэ щыкIоштых.

Тыгъэгъазэм и 25-м сыхъатыр 15-м «Адыифыр» суперлигэм хэт командэу «Астраханочка» Астрахань Мыекъяупэ щыдешIэщты. Тыгъэгъазэм и 29-и «Ростов-Донь» тикIалэ къэкIонэу щыт.

НэкIубгъом итхэр зыгъэхъазырыгъэр ЕМТIЫЛЪ Нурбий.